

סימן כח

חילול שבת ע"י "גירות" רפורמית

ראשי פרקים

השופט ר' צבי טל בתחומין י"ז). לכשעמדה על דעתה, החליטה לעבור גיור אמתי והחלה ללמוד באולפן לגיור. שם גם החלה לקיים חלק מהמצוות, ביניהן גם שמירת שבת כהלכה. לפתע הוזעקה לחו"ל לאמה הגוססת. על מנת להגיע מוקדם ככל האפשר בטרם תמות אמה, עליה לטוס בשבת. האם מותר לה לחלל שבת? עלינו לברר האם ה"גיור" הרפורמי יש בו קורטוב של גיור, לפחות לחומרא, וא"כ אסור לה לחלל שבת. או שמא היא עדיין נכריה גמורה ומותר לה לחלל שבת. אם אכן היא נכריה גמורה, האם שמירתה את השבת בפועל אוסרת עליה לחלל שבת?

א. "גיור" ללא קבלת מצוות

הנחה פשוטה היא שמהות הגיור היא קבלת תורה ומצוות. כך עולה מפשט דברי הברייתא ביבמות (מ"ז א'):
 "ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות... ומודיעין אותו עונשן של מצוות... וכשם שמודיעין אותו עונשן של מצוות, כך מודיעין אותו מתן שכר... קיבל עליו מלין אותו מיד... נתפא – מטבילין אותו מיד".

כלומר: לפני שמלין מטבילין את הגר, על ביה"ד לוודא שהוא מקבל עליו עול תורה ומצוות. וז"ל הרמב"ם (הל' איסור פ"ג ה"ד): "וכן לדורות, כשירצה הגוי לדיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה – צריך למילה וטבילה והרצאת קרבן".

משמע שקבלת עול התורה היא מהות הגירות, והמילה והטבילה אינן אלא הדרך שבה דרשה התורה לבטא קבלה זו. ועיין תוס'

- א. "גיור" ללא קבלת מצוות
- ב. האם קבלת מצוות היא תנאי הכרחי?
1. מקורות שנראה מהם שאין צורך בקבלת מצוות
2. די בהסכמה מכללא לקבל מצוות
3. גר שנתגייר בין הנכרים ונודעו לו המצוות אח"כ
- ג. שלב ראשון בגירות: יציאה מכלל נכריות
- ד. ההצטרפות לכלל ישראל מחייבת מצוות
1. גיור חלקי מחייב ממילא במצוות
2. "גיור" חלקי המפקיע מקבלת מצוות
3. מעמד הר סיני מחייב במצוות
4. צירוף כופרים ואפיקורסים לכלל ישראל
- ה. "בית דין" רפורמי

1. סמכות
2. הצורך בבית דין
- ו. מהות הגירות - קבלת המצוות או הטבילה
- ז. טבילה שלא כהלכה
- ח. גוי שקיבל עליו לשמור שבת
- ט. גוי המסייע לישראל לעבור עבירה

שאלה*

אשה נכריה עברה "גיור" רפורמי ב"גיור" הרפורמי לא נדרשת מהגוי קבלת מצוות אלא דקלרציה על הצטרפות לכלל ישראל והסכמה לכמה רעיונות אוניברסליים המצויים בתורתנו. יש מהם המוותרים על טבילה. אך גם במקומות שנדרשת טבילה אין שום הנחיה באשר לדיני חציצה. בעצם אין כאן כמעט שום מרכיב הכלול בגיור כהלכה. אך העיקר חסר מן הספר: לא נדרש מהגר לקבל עליו תורה ומצוות כדבר מחייב אשר ניתן מן השמיים. (עיין מאמרו של

* נדפס בתחומין י"ז

1. יש מקום לדמות קצת גיור לקנין, שעיקר הקנין הוא גמירות הדעת לרכוש את הנכס, אלא שיש צורך במעשה קנין כדי לגלות גמירות דעת זו. לפי"ז המילה והטבילה הן כמו מעשה הקנין.

אפילו בדיעבד. ואכן בחמדת שלמה (סי' כ"ט) גורס בדברי הרמב"ם "שלא הודיעוהו שכר המצוות", וכן העתיק השר"ע (י"ד סי' רס"ח סי"ב), אולם אם לא הודיעוהו המצוות עצמן אין גירותו חלה כלל. אך הב"ח בסי' רס"ח (סוד"ה וכל עניינו) כתב: "אע"פ שכתב הרמב"ם דכשר, אע"פ שלא היה לשם קבלת מצוות כל עיקר, מיהו התוס' והרא"ש חולקין על זה דקבלת המצוות בודאי מעכב והכי נקטינן". הב"ח הבין איפוא בדעת הרמב"ם שבידיעבד קבלת מצוות אינה מעכבת.

2. די בהסכמה מכללא לקבל מצוות

ביישוב הסתירות נראה לומר, שההנחה שהנחנו, שלא יתכן גיור ללא קבלת תורה ומצוות, היא אכן מוסכמת על הכל. השאלה היא רק, האם יש צורך בקבלה מפורשת של תורה ומצוות או די בהסכמה מכללא. ובכך מיושבות הקושיות הנ"ל:

א. הריטב"א סובר שגר קטן, שאינו מסוגל לקבל עליו מרצונו תורה ומצוות, די לנו בכך שאנו משערים שאין הוא מתנגד לכך, ויתכן שהוא אף מסכים לקיים מצוות. זוהי כוונת הגמרא באומרה "זכין לאדם שלא בפניו" - מן הסתם ניחא ליה להתגייר ולקיים מצוות. ואכן, אם ידוע לנו שהוא לא יהיה מוכן מוכן לנהוג כישראל, לא נגיירו. כגון גר קטן להורים שאינם שומרי מצוות, אם הם עצמם התגיירו שלא כהלכה, או שהתגיירו וחזרו בהם מהסכמתם לקיים מצוות.

ב. מי שהתגייר בין הנכרים וקיבל על עצמו תורה ומצוות בהתאם למה שהיה מקובל שם, סוף סוף הרי הסכים לקיים מצוות באופן עקרוני, אלא שהיו ידועות לו מצוות מעטות בלבד. דומה הדבר לניזיר, שגם אם קיבל על עצמו נזירות מן היין בלבד, מכל מקום חייב הוא בכל יתר דיני הנזירות (ראה להלן ד/2).

קידושין (ס"ב ב' ד"ה גר) שרק בקבלת המצוות צריך בית דין - משמע שזהו עיקר הגירות. ולפי זה "גיור" רפורמי, שאין בו דרישה לקבלת עול מצוות, אינו גיור כלל ועיקר, והרי היא גויה גמורה.

ב. האם קבלת מצוות היא תנאי הכרחי?

1. מקורות שנראה מהם שאין צורך בקבלת מצוות

אלא שהנחתנו הנ"ל צ"ע מכמה מקומות:

א. הריטב"א (כתובות י"א א') כתב בענין גר קטן שמתבילין אותו על דעת ב"ד: "אע"ג דגר בעלמא בעינן שיודיעוהו קלות וחמורות - ההוא למצוה ולא לעכב, והכא דלאו בר הודעה הוא אינו מעכב".²

ב. בגמ' שבת (ס"ח ב') מדובר על תינוק שנשבה לבין הנכרים וגר שנתגייר בין הנכרים. משמע שיתכן מצב שגר נתגייר ואינו יודע כלל מתורה ומצוות, כמו תינוק שנשבה, ובכל זאת הוא נחשב לישראל בר מצוות.

ג. תוס' (יבמות ק"ט ב' ד"ה רעה) דנו בגר שבא לפני הלל על מנת שייגיירנו על רגל אחת (שבת י"א א') וכתבו: "יודע היה הלל שסופם להיות גרים גמורים כמו שעשה לבסוף". משמע שבשעת הגיור עדיין לא קיבל עליו תורה ומצוות, א"כ כיצד חל הגיור כלל?

ד. וכן משמע מהרמב"ם עצמו (הל' איסור' פ"ג ה"ז) שכתב: "גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצוות ועונשן, ומל וטבל בפני שלושה הרי זה גר... הואיל ומל וטבל יצא מכלל הגויים, וחוששין לו עד שיתבאר צדקתו". משמע שבידיעבד הגירות חלה גם ללא קבלה מפורשת של תורה ומצוות.

דברי הרמב"ם סותרים אלו את אלו, שהרי לעיל הבאנו ממש"כ שם בהל' ד' (וכן בפרק י"ד ה"ב) שקבלת המצוות היא מהות הגיור. ומשמע שלא קבלת מצוות אין הגירות יכולה לחול,

2. וכן כתב הריטב"א בחידושי ליבמות מ"ז סוף ע"א ד"ה ומודיעים.

לפי זה, ב"גר" רפורמי, אם הוא ישאר חבר בקהילה הרפורמית, הרי גם כשיודע ל"גר" שיש יהודים המקיימים תורה ומצוות, הרי קרוב לודאי שהדבר לא ישנה את יחסו אליהם. הוא ישאר כנראה ב"גיוור" הרפורמי, דלאו שמה גיור, שכן מעיקרא כשהתגייר לא היה מוכן לקיים תורה ומצוות כהלכתן. אולי יהיה מי שיקשה על כך מגופא דעובדא שהובאה בראשית דברינו - אותה "גיוורת" החליטה לבסוף להתגייר כהלכה. אולם היא לא עשתה זאת משום שתחילת דרכה לתורה החלה ב"גיוור" הרפורמי, אלא להיפך! משום שהגיע למסקנה שטענה, ולכן היא רוצה גיור כהלכה. בכך היא הפקיעה את "גיוורה" הקודם לגמרי, אם היה בכלל.

ג. שלב ראשון בגירות: יציאה מכלל נכריות

נותר לנו לברר את דעת הרמב"ם, שדבריו לכאורה סותרים אלו את אלו. הוא סותר לכאורה את דברי עצמו בענין הגיור בימי דוד ושלמה.

מצד אחד הוא אומר (הל' אסו"ב פ"ד ה"ו):

"לפיכך לא קיבלו ב"ד גרים כל ימי דוד ושלמה... שמא מן הפחד חזרו... שמא בשביל המלכות והטובה הגדולה שהיו בה ישראל חזרו, שכל החוזר מן הגויים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגרי הצדק".

מאיך גיסא הוא אומר בהמשך אותה הלכה: "זאנפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדייטות". וקשה, אם הגיור אינו גיור, מה הועילו ב"ד של הדייטות? ועוד, מי נתן רשות לב"ד של הדייטות לקבל גרים בניגוד לדעת ביה"ד הגדול? ובכלל, מהי סמכותו של ב"ד של הדייטות?

שוב סותר הרמב"ם את דברי עצמו בהמשך. בהל' ט"ז כתב בענין נשותיהם של שמשון ושלמה:

"והדבר ידוע שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר, ולא ע"פ ב"ד גיורם - חשבן הכתוב כאילו הן גיות ובאיסורן הן עומדות, ועוד, שהוכיח סופן על תחילתן".

ג. הלל שגייר על מנת שיקיים הגר מצוות שבין אדם לחבירו, עשה זאת כמו שפירשו התוס' משום שראה אצלו פתיחות לתורה ולמצוות. כאמור, אין צורך בקבלה מפורשת של כל תר"ג המצוות, אלא די בהסכמה עקרונית, או אפילו באי התנגדות. כיוון שאותו אדם היה מוכן לקיים את כל המצוות שבין אדם לחבירו, והוא בעל מידות טובות ונכונות לקבל, נראה היה להלל שסופו לקיים את כל התורה כולה, ולפי האמור די בכך.

לפי זה "גיוור" רפורמי אינו דומה כלל לכל ה"ל" אין בו שום דרישה, ואף לא הסכמה מכללא, לקיים מצוות. אדרבה, כל מהותה של הרפורמה היא לפרוק את עול המצוות מעל ישראל. "גיוור" רפורמי מתכחש מעצם מהותו למושג המקובל של תורה שניתנה למשה מסיני, ואינו גיור אפילו לחומרא.

3. גר שנתגייר בין הנכרים ונודעו לו המצוות אח"כ

ועדיין יש לעיין היטב במושג "גר שנתגייר בין הנכרים", כי משמע מהגמ' בשבת שם שהוא אינו שומר שבת, אוכל חלב ודם ואפילו עובד עבודה זרה (ז) - במה ייגרע גיור רפורמי מגר כזה?

נראה שגר שנתגייר בין הנכרים, אמנם לא קיים הרבה הלכות, משום שלא ידע על קיומן, אך הוא הצטרף לעם ישראל על מנת לקיים תורה ומצוות באופן כללי. ואכן, אם לאחר זמן, כשיודעו לו הלכות שלא ידע עליהן מראש, הוא יצהיר שאדעתא דהכי הוא לא מוכן להתגייר כלל ועיקר, יתכן שגירותו תפקע למפרע. נראה שדינו בזה דומה לגר קטן שנתגייר על דעת ב"ד, לדעת הריטב"א שהשווה ביניהם. הוא פרש, כאמור לעיל, שאי הודעת המצוות לגר קטן אינה מעכבת. דבר דומה הוא כתב ביבמות (מ"ז א'), ושם רמז לגמ' במס' שבת, ואין ספק שהתכוין לגר שנתגייר בין הנכרים. וא"כ כשם שגר קטן גירותו מותנית בכך שלא ימחה לכשיגדל, הוא הדין מי שנתגייר בין הנכרים.

א. כניסה לכלל ישראל.

ב. קבלת מצוות.

לענין הראשון די בבי"ד של הדיטוטות. אך כדי להיות גר גמור, עליו להתגייר בבי"ד של מומחין. לענין קידושין די לנו בכך שאינו גוי, אע"פ שאינו ישראל גמור. וכן מצינו במשומד, שלחלק מהמצוות אין לו דין ישראל - כגון לירושה, לחליצה ולריבית, לדעת חלק מהגאונים - אך בכל זאת קידושו קידושין. וצ"ל שה"ה לענין החזרת אבידה - כיון שאינו גוי, מחזירין לו אבידתו אע"פ שאינו יהודי גמור³.

אך כל זה במי שנתגייר ע"מ לקיים מצוות, אע"פ שאין כוונתו לשמה. אך מי שאינו מתכוין כלל לקיים מצוות כהלכה, אלא רוצה להשאר גוי עם איזושהי אמונה ספיריטואלית, לא יצא עדיין מכלל נכריות כלל. רק נכונות כל שהיא לקיים מצוות יכולה להוציא אדם מכלל נכריות, וכדברי רס"ג הנודעים "אין אומתנו אומה אלא בתורותיה" (אמונות ודעות סוף מאמר ג').

אמנם לפי הגדרתו של בעל זכר יצחק, המילה מכניסה את הגר בכלל בריתו של אברהם אבינו ע"ה, והטבילה מכניסתו לכלל תורה ומצוות. משמע לכאורה שיתכן מצב שגר יצא מכלל נכריות, למרות שלא קיבל עליו תורה ומצוות בפועל, כמו אברהם שלא קיבל עדיין תורה מסיני. (וצ"ע ממש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש לחולין פ"ז שזה שאנו מלים את בנינו אינו בגלל א"א ע"ה אלא משום שנצטוונו בסיני. וי"ל שאמנם תוקף מצות מילה הוא מסיני, אך הוא גופא שאברהם נימול לפני מתן תורה, וכל הנימולים נכנסים בבריתו של אברהם אבינו. ע"ה. התורה הגדירה בכך את המילה כהצטרפות לכלל ישראל. אכן כלל ישראל הוא מושג תורני שהחל במעמד הר סיני, אך במעמד הר סיני עצמו יש שני גדרים, הצטרפות לכלל ישראל, וקבלת מצוות בפועל). אלא שנידון דידן היא אשה, שאינה בת מילה, ולכן כניסתה לכלל ישראל ולקיום מצוות באות כאחד, וללא מצוות אין כניסה לכלל ישראל. גם באיש נלענ"ד, שכדי

כלומר גיורן לא היה גיור כלל ועיקר, והן נחשבות לגויות גמורות. ואילו בהל"י כתב הרמב"ם:

"גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצוות וענתו, ומל וטבל בפני שלושה הדיטוטות - הרי זה גר... הואיל ומל וטבל, יצא מכלל הגויים... ואפילו חזר ועבד ע"ז, הריהו כישראל משומד, שקידושו קידושין ומצוה להחזיר לו אבידתו... ולפיכך קיימו שמשון ושלמה נשתייהן ואנ"פ שנגלה סודן".

הדברים סתומים וחתומים - אם גיורן לא היה גיור, כיצד קיימו אותן שלמה ושמשון? ומדוע קידושיהם קידושין ומחזירים להן אבידתן?

ואין לומר שדינם מסופק, שאם כן היה צריך לומר שקידושיהם קידושין רק מספק, ונפ"מ אם מישהו נוסף יקדש את נשותיהם, שמחמת הספק קידושיו קידושין. ואם דינם מסופק, מדוע מחזירים להם אבידתם, הרי דינן כדן אסופי במקום שיש מחצה ישראל ומחצה גויים, שאין מחזירים לו אבידתו (הל' אס"ב פט"ו הכ"ו)? נראה לומר בדעת הרמב"ם, על דרך מה שכתב הר"י ענגיל ביבמות מ"ו א' (עיי"ש שכתב כן גם בשם הרדב"ז ולא נמצא, ועי' אמרי משה סי' כ"ב ס"ק כ'), שבכל גיור יש שני שלבים:

א. יציאה מהנכריות.

ב. כניסה לכלל ישראל.

כדי לצאת מנכריות די בבי"ד של הדיטוטות שאינו מדקדק אם הגוי אכן מוכן לקבל על עצמו עול של תורה ומצוות כהלכה. וגם כאשר יש לגוי עילה צדדית להתגייר - כגון לשום אישות, או מאהבה או מיראה וכד' - ואולי אף ללא קבלת מצוות מפורשת, הוא יוצא מכלל נכריות. אך כדי להיות גר צדק, הנחשב כאחד מכלל ישראל, עליו להתגייר בבי"ד של מומחין, כונתו צריכה להיות לשם שמים, ועליו לקבל מצוות.

אפשר לומר את הדברים בנוסח אחר (עי' זכר יצחק סי' ל' וחי' הגרנט כתובות י"א א') - בגיור יש שני דברים:

3. עי' שו"ת אבני-נזר י"ד ח"א סי' ק"ט אות א', שמומר הוא גוי מחמת מעשיו וישראל מתולדתו.

ישראל לאלקיה. הדרך היא מהכלל אל הפרט - הכניסה לכלל ישראל קודמת וגורמת לחיוב מצוות⁶.

ואולי יש לתלות בשאלה זו, מה גורם למה - קבלת המצוות היא הגורמת לכניסה לכלל ישראל, או להיפך, הכניסה לכלל ישראל היא הגורמת לקבלת המצוות, את המחלוקת, שבה נדון להלן (2/ה) בין הר"ף והרמב"ם, לבין התוספות. מדעת הר"ף והרמב"ם עולה שיש צורך בבי"ד בעיקר בטבילה, כי לשיטתם עיקרו של הגיור הוא הכניסה לכלל ישראל בטבילה, ואילו קבלת המצוות היא פועל יוצא מכך, ולכן אין צורך בבי"ד בקבלת המצוות⁷. התוס' סוברים שביה"ד צריך להיות בקבלת המצוות ולא בטבילה, כי קבלת המצוות לדעתם היא המאפשרת לגר להיכנס לכלל ישראל, ולכן יש צורך בבי"ד ברגע זה, שהוא העיקר.

לפי"ז, לדעת רנב"י בשטמ"ק נדרים, הר"ף והרמב"ם, קבלת גר לכלל ישראל ע"י ג' הדיוטות, גם ללא קבלת מצוות, תועיל לפחות בדיעבד ולחומרא. ולפי"ז תובן יותר המציאות של גר שנתגייר בין הנכרים - הוא הצטרף לכלל ישראל באופן עקרוני, אע"פ שלא ידע משמירת שבת. ולפי"ז מדוע לא נחשוש גם ש"גיור" רפורמי יש בו לפחות הצטרפות לכלל ישראל?

2. "גיור" חלקי המפקיע מקבלת מצוות

אך נראה שדווקא ההשוואה לניזיר יכולה ללמד אותנו את ההיפך. הרמב"ם פסק בהל' ניזירות (פ"א ה"ט):

"האומר הריני ניזיר מן החרצנים בלבד או מן חווגין בלבד, או הריני ניזיר מן הטומאה בלבד -

להכנס בבריתו של אברהם אבינו ע"ה צריך הוא להסכים עקרונית לקבל על עצמו תורה ומצוות, אע"פ שעדיין לא קיבל עליו תורה ומצוות לפרטיה בפועל⁴. לא יתכן שאדם מצטרף לכלל ישראל ללא תורה.

ד. ההצטרפות לכלל ישראל מחייבת מצוות

1. גיור חלקי מחייב ממילא במצוות

הסברה שהזכרנו - שגירות יש בה שני שלבים: כניסה לכלל ישראל וקבלת עול תורה ומצוות - אע"פ שלא מצאנוה במפורש אלא באחרונים, בזכר-יצחק ובחידושי הגרנט"ט (ע"י חוות בנימין ח"ב סי' כ"ז ומשך חכמה במדבר ט"ו י"ב), נלענ"ד שישודה בראשונים, שגיור מעיקרו אינו אלא כניסה לכלל ישראל, ואילו חיוב בתורה ומצוות הוא רק פועל יוצא של הגיור. וכך מצאנו בשטמ"ק נדרים י"ז א' על המשנה בשם רנב"י:

"נדרי ניזירות לאו איסור חפצא אינון, אלא איסור גברא אינון. שהרי הניזיר לא אסר על עצמו לא את הענבים ולא את היין, אלא מחוקי הניזירות הוא שמיד שמקבל אדם על עצמו להיות ניזיר נאסר בדברים הללו. דומה למי שנתגייר, שמיד נאסר בכל איסורי תורה מבלי שיאסרם עליו, אלא מחוקי הדין, שכל מי שהוא מישראל נאסר באיסורי תורה ומצווה במצותיה⁵.

לענינו, בא ללמד ונמצאנו למדים, שגיור דומה לניזירות, שע"י כניסתו של האדם לכלל ישראל הוא מתחייב ממילא במצוות.

ואולי יש ללמוד זאת מפשט הכתוב "עמך עמי ואלקיך אלקי" - ע"י כניסתה של רות לעם ישראל קיבלה על עצמה ממילא את אלקי

4. זה שאברהם עדיין לא קיבל תורה מסיני אינו גורע, שכן לפי הגמ' בע"ז דף ט' מימי אברהם אבינו מתחילות אלפיים שנות תורה.

5. סברה זו בגדר ניזירות, שהיא תואר הניזירות ידועה בשם המהרי"ט ח"א סי' נ"ג.

6. [וראה עוד מאמרו של הרב יגאל אריאל בתחומין יב (עמ' 81-97): גיור עולי ברית המועצות. - הערת מערכת תחומין]

7. לפי"ז י"ל, שהרמב"ם כתב בהל' אסר"ב פ"ג ה"ג שבי"ד של הדיוטות קיבלו גרים גם ללא קבלת מצוות, לשיטתו, שבדיעבד גם גיור כזה מועיל, אם כי אינו גיור מהודר לכתחילה.

אפילו תחילת כניסה לכלל ישראל, כי כדי להיות חלק מכלל ישראל עליו להצטרף לאלו שקיבלו תורה מסיני. שם החל הגיור (שהרי משם לומדים טבילת גיור, עי' יבמות מ"ו ב'), ומי שאינו מכיר במעמד הר סיני אינו יכול להיכנס לכלל ישראל. אם כן, גם אם נגדיר את הגיור כשיטת רנב"י, שההצטרפות לכלל ישראל היא המחייבת במצוות, חייבת להיות הכרה במעמד הר סיני כמחייב כל אחד מישראל לקיים תורה ומצוות.

3. מעמד הר סיני מחייב במצוות

המושג "כלל ישראל" יסודו בסיני. אין כלל ישראל אלא ע"י מעמד הר סיני, שבו ניתנה תורה לכלל ישראל - ישראל ואורייתא חד הם, כשלהבת בגחלת, וללא הכרה מינימלית בכך, אין כאן אפילו ספק גיור לחומר.

עיי' רמב"ם הל' מלכים (פ"ח ה"א):

"כל המקבל שבע מצוות ונוהר לעשותן - הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא. והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שציוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו שבני נוח מקודם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת, אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם אלא⁹ מחכמיהם".

הדברים קל וחומר: ומה גר תושב, שאינו מצטרף לכלל ישראל, אינו נקרא גר אלא א"כ מכיר במקור האלקי של המצוות שנצטוו בהן משה רבינו, גר צדק על אחת כמה וכמה, שאם אינו מכיר בכך, אינו גר כלל ואינו חייב במצוות.

הרמב"ם לשיטתו בפירוש המשניות לחולין (פ"ז מ"ו), שם כתב הרמב"ם:

"ושיש לבך על הניקור הגדול הנכלל במשנה הזאת... שאתה הראית לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצוות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה... אין אנו מלין

הרי זה נזיר גמור וכל דקדוקי נזירות עליו. אע"פ שלא היה בלבו להזיר אלא מדבר זה בלבד, הואיל ודבר שנזר ממנו אסור על הנזיר הרי זה נזיר גמור". מקורו בגמ' נזיר (ג' ב'), שם נלמד הדבר מהפסוק "מיין ושכר זייר" - אפילו לא נזר אלא מיין לחודיה הוי נזיר מכולם. אין איפוא נזירות לחצאין, וכשאדם קיבל על עצמו מקצת נזירות בעל כרחו התחייב בנזירות שלמה.

הלכה זו, שאין נזירות לחצאין, חוזרת במספר הלכות נוספות. בהל' י"ג שם פסק הרמב"ם:

"האומר הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין או מטמא למתים או מגלח שערו - הרי זה נזיר ואסור בכלן. מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה, וכל המתנה על הכתוב בתורה תנאו בטל⁸". ובהל' י"ד: "נדד בניזיר ואמר לא הייתי יודע שהנזיר אסור ביין או בטומאה או בתגלחת, ואילו הייתי יודע כן לא הייתי נודד - הרי זה נזיר וחייב בכלן. שהרי הוא היה יודע שאסור עצמו באחד משלשה מינין, וכבר בארנו שאפילו לא נזר אלא באחד מהן אסור בכלן".

כלומר: די בקבלת נזירות חלקית כדי שיתחייב בנזירות שלמה, אך עליו לקבל נזירות כל שהיא. אולם מה יהיה הדין כאשר נזיר אומר במפורש שאינו רוצה להיות נזיר קדוש לה', אלא מקבל עליו לא לשתות יין מסיבות רפואיות, האם הוא קיבל על עצמו אחד מאיסורי הנזירות המחייב אותו בנזירות שלמה? הרי מראש הוא מודיע שאינו רוצה להיות נזיר, וגם את היין אסור על עצמו מסיבות אחרות ולא כחלק מהנזירות? מסתבר שבמקרה זה אין הוא נזיר כלל.

נראה ש"גיור" רפורמי דומה לנזירות כזאת. גם אם יש בו קבלת מצוות מסוימות, הרי הן אינן נתפסות כמצוות שה' ציוה את משה בתורתו. אדם המתגיייר גיור כזה יודע מראש שאין הוא מקבל על עצמו תורה מסיני. אין כאן

8. מקורו בגמ' נזיר י"א א' ועי' תוס' ד"ה דהוי. ועי' תוס' כתובות נ"ו א' ד"ה הרי, ביתר ביאור: כשאמר "הריני נזיר" קיבל עליו נזירות לכל מילי, וכי אמר "על מנת" מטיל התנאי על מה שכתוב בתורה, ובטל התנאי.

9. זו כנראה הגירסה הנכונה, ולא כמודפס: "ולא".

והאפיקורסים והכופרים בתורה בתחית המתים ובביאת הגואל".

כלומר הם אינם חלק מכלל ישראל, שהרי לכל ישראל יש חלק בעוה"ב חוץ מאלו (וכן הפורשים מדרכי ציבור ודומיהם שאף הם הוציאו את עצמם מכלל ישראל). וכאמור לעיל, הגיור עיקרו הצטרפות לכלל ישראל, ואיך אפשר לצרף לכלל ישראל מי שהוציא את עצמו מכלל ישראל?!

ובשלמא יהודי מלידה שאינו מאמין בעקרי האמונה אנו דנים אותו כתינוק שנשבה וכאנוס, ומכיון שישראל שחטא ישראל הוא אנו מלמדים עליו סנגוריה. אך גוי המצטרף אלינו איך אפשר לצרפו כשהוא מנותק בעצם מכלל ישראל?

ובהל' רוצח ושמירת הנפש (פ"ד ה"י) פסק הרמב"ם: "המינים... והאפיקורסין והן שכופרים בתורה ובנבואה מישראל מצוה להרוגן". אמנם למעשה איננו נוהגים כך היום, וכמו שכתב החזו"א (יו"ד סי' ב' ס"ק ט"ז):

"שבזמן ההעלם שנכרתה האמונה מן דלת העם אין במעשה ההורדה (לבור) גדר הפרצה אלא הוספת הפרצה שיהיה בעיניהם כמעשה השחתה ואלימות ח"ו, וכיון שכל עצמנו לתקן, אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבונות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת". (ועיי"ש ס"ק כ"ח, וכן דעת מרן הרב קוק שבדורנו כל הכופרים אנוסים הם.)

אולם כל זה בישראל שחטא, אך להכניס לכתחילה לכלל ישראל אנשים שהם בעצם בני מוות, אע"פ שאיננו מבצעים בהם שום עונש, אין מקום לצרפם לכתחילה לכלל ישראל, ואף אם צירפום בדיעבד אין כאן צירוף. כי גוי אינו חייב בעיקרי אמונתנו, וא"כ למה נעשנו ישראל כשהוא בעצם נשאר גוי, ובדיני ישראל הוא חייב מיתה?!

מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה... הלא תראה מה שאמרו: תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני. ולזה נתכונו חכמים באומרום במשנה על גיד הנשה: 'בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו'.

בגמ' בחולין (ק"א ב') מובא: "ולא נקראו בני ישראל עד סיני"¹⁰. זוהי משמעות השבועה שכל אדם מישראל מושבע ועומד מהר סיני, כי חיובנו במצוות מתחיל מסיני. רק מי שעמדו רגליו על הר סיני, או מי שמצטרף להכרה זו, מתחייב במצוות. אך מי שאינו מכיר בתורה מן השמים ובמעמד הר סיני כמעמד מחייב, אינו מצטרף לכלל ישראל ואינו מתחייב במצוות, וא"כ אינו גר כלל¹¹.

ומאחר והרפורמים אינם מכירים בתורה מן השמים שניתנה בסיני אינם דורשים זאת מהבא להתגייר אצלם, ממילא כל מי ש"מתגייר" גיור רפורמי לא מאמין בעצם במתן תורה בסיני, ובלי אמונה זו אין ערך לכל "גיור", כי אינו רואה את עצמו מושבע ועומד מהר סיני, ואינו חלק מכלל ישראל שקיבל תורה מסיני ולפי האמור אינו גר כלל.

4. צירוף כופרים ואפיקורסים לכלל ישראל

הרפורמים כידוע אינם מאמינים בעיקרי האמונה של עם ישראל, חוץ מאמונה בה' (אולי), אין הם מאמינים לא בהשגחה ולא בשכר ועונש, לא בגאולה ולא בתורה מן השמים, ובודאי שלא בנצחיותה של התורה. וכבר פסק הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ו):

"ואלו הן שאין להם חלק לעולם הבא, אלא נכרתים ואובדין, ויודוין על גודל רשעם וחסאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים

10. אע"פ שהגמ' הקשתה שם על זה, מכל מקום הרעיון לא זז ממקומו, שהמושג כלל ישראל נקבע במעמד הר סיני.

11. על משמעות מעמד הר סיני כנקודת המוצא של כלל ישראל עיין עקידת-יצחק, פרשת נצבים שער תשעים ותשעה, תפארת ישראל למהר"ל פרק י"ז, ובחוסן-יוסף להר"י ענגיל אות י"ב, ובחוות בנימין למר"ר הגר"ש ישראלי ח"ב סי' ס"ז.

ה. "בית דין" רפורמי

1. סמכות

סיבה נוספת שאינה מאפשרת להכיר ב"גיוור" זה היא ש"בית הדין" הרפורמי חסר סמכות. לא כל שלושה מישראל יכולים ליטול את השם "בית דין" על דעת עצמם, אלא צריכים הם לקבל מינוי. כך כתבו התוס' בקידושין (ס"ב ב' ד"ה גר דק), בתירוצם הראשון, שבזמן הזה, שאין סמוכין, שליחותיהו קעבידנן. א"כ, בית דין המקבל גרים חייב לפעול בשליחות בתי הדין הסמוכים בישראל.

"בית דין" רפורמי יש בו תרתי לריעותא:

א. הוא אינו רואה את עצמו כשלוחם של בתי הדין הסמוכים, שהרי הרפורמה כשמה כן היא: אינה רואה עצמה כהמשכיות רצופה של תורת ישראל אשר היא לנו מורשה ממש רבנו ע"ה ועד היום, אלא כיצירה חדשה. ובודאי שאינם רואים את עצמם כממשיכי חז"ל, והפוסקים המקובלים בישראל מדור דור.

ב. בתי הדין הסמוכים לא היו מוכנים מסתמא למנות בי"ד כזה כשלוחיהם - לתקוני שדרתיך ולא לעוותיך¹².

בשר"ת אגרות משה (ני"ד ח"א סי' קנ"ז) דן בשאלת גיורים קונסרבטיביים (שבהם יש מעלה מסוימת לעומת "גיורים" רפורמיים) ופסלם. לדבריו, ביה"ד פסול לדון בגלל שחבריו אינם שומרי מצוות ואינם מאמינים בעקרי האמונה, ואנן סהדי שכל מי שמוכן לשייך את עצמו לזרם זה הרי הוא בחזקת מופקר להרבה איסורין, ולכן אינו ראוי להחשב כדיין כלל וגיורו אינו גיור (ועי' תחומין י"ט עמ' 127).

2. הצורך בבית דין

לכאורה כל הנחתנו שביה"ד פסול לגייר מבוססת על כך שיש צורך בבי"ד כדי לגייר.

אולם הא גופא תלוי במחלוקת ראשונים, הסובבת את סוגיית הגמ' ביבמות (מ"ה ב'): "ההוא דקרו ליה בר ארמיותא - אמר רב אסי: מי לא טבלה לנידותה?! ההוא דקרו ליה בר ארמאה - אמר ריב"ל: מי לא טבל לקריו?!"

בתוד"ה 'מי' הקשו מדף מ"ו ב' דגר צריך שלושה, ד'משפט' כתיב ביה. בתירוצם הראשון תרצו, שרק קבלת המצוות צריכה שלושה, אבל לא הטבילה, ובשם יש מפרשים כתבו, דכיון דיודע לכל שטבלה, כאילו עומדים שם דמי. מבואר בדבריהם, שלכר"ע טבילה אינה צריכה בי"ד. אך לתירוץ הראשון, קבלת המצוות היא עיקר הגיור, ורק היא צריכה בי"ד. לתירוץ השני (יש מפרשים) אין צורך בכלל בבי"ד, צריך רק שנדע שהגר טבל. התוס' דוחים שיטה זו, משום שקשה עליה: הרי טבילת נידה היא בלילה ואין משפט בלילה.

מכל מקום שתי דעות הן בראשונים, ובאות הן לידי ביטוי בהלכה הפסוקה בשו"ע (ני"ד רס"ח ג'): הדעה הראשונה שם היא התירוץ הראשון בתוס', שקבלת המצוות חייבת להיעשות בפני בי"ד ולא הטבילה, הדעה השניה היא דעת הר"ף והרמב"ם, שטבילת נידות וטבילת בעל קרי מוכיחים שמן הסתם התגייר כהלכה, דהיינו שטבל בפני שלושה. לדעתם, הטבילה צריכה להעשות בבי"ד. (והרמב"ם כתב שבדיעבד עלתה לו טבילה. אך שיטת הרמב"ם בענין זה של טבילת נידה שונה משל התוס' כפי שיתבאר להלן.)

אולם גם לדעת ה"מ בתוס' י"ל שאנן סהדי הוא כמו בי"ד. כך עולה גם מדברי רש"י בגיטין (פ"א ב' ד"ה הן הן): "אין צריך עדות ביאה גדול מזה, ודאי אנן סהדי כיון דגיטי אהדדי לא פרשו זה מזה". אע"פ שצריך עדי קיום על מעשה הקידושין בביאה, 'אנן סהדי' הרי הוא כעדי קיום. וכן משמע משיטת הר"ף והרמב"ם בעדי מסירה לפי הסברו של הר"ן בגיטין פ"ו, שאין צורך

12. סברה כעין זו כתב הג"ר צבי פסח פרנק, הובאו דבריו בספר "פסקי עזיאל בשאלות הזמן" סי' ס"א, ע"פ אור-שמח הל' סנהדרין פ"ב ה"י.

משמע שהפסול לעדות פסול לדון. ובודאי שמי שאינו שומר שבת ואינו מכיר בתורה מן השמים ובמחוייבות למצוות פסול הוא לעדות, לפחות בעניני גיור. לכן הוא פסול גם לגייר, וגיורו אינו גיור כלל.

ו. מהות הגירות - קבלת המצוות או הטבילה

לכאורה המחלוקת בין התוס' לבין הר"ף והרמב"ם היא במהות הגירות - לדעת התוס' מהות הגירות היא קבלת מצוות, ולדעת הרמב"ם היא הטבילה. והרי לעיל (פרק א') הוכחנו מלשון הרמב"ם שאף הוא סובר שמהות הגירות היא קבלת תורה ומצוות, ומדוע אין הוא מצריך ב"ד בקבלת המצוות, הרי זוהי מהות הגירות?

אך כבר הסברנו לעיל שהטבילה לדעת הרמב"ם כוללת בתוכה גם קבלת מצוות. אין זו סתם טבילה לצורך טהרה מטומאה, אלא זוהי טבילה שבה עולה הגר מטומאת העמים ונכנס לקדושת ישראל. וישראל ואורייתא חד הוא, וכשהוא טובל על דעת זו להסתופף תחת כנפי השכינה, הוא מקבל עליו בהכרח גם תורה ומצוות. ולכן, היא הנותנת: לא קבלת מצוות מילולית בלבד עושה את הגיור, אלא רק קבלה מחייבת באמצעות מעשה של טבילה, היא ההופכת את הגוי לגר. לכן יש צורך בב"ד דווקא בטבילה, ולא בקבלת מצוות שאינה מלווה במעשה¹³.

לדעת התוס' קבלת המצוות לפני הטבילה היא העיקר. ולכן יש צורך בב"ד דווקא בזמן קבלת המצוות, כי בטבילה לא מושם דגש על קבלת המצוות. הטבילה היא, כמו שפירשנו, כמעשה הקנין הגומר את הדבר, אך העיקר הוא הרצון להתגייר. מכיוון שעלול להתקבל רושם מוטעה כאילו מעשה הטבילה לכשעצמו דיו, לכן סוברים התוס' שיש לדרוש מהגר קבלת מצוות לפני הטבילה, ושם צריך להיות בב"ד, כי זהו

בעדי מסירה כלל, אלא עדי החתימה מועילים במקומם. ההסבר הוא כמש"כ בקצוה"ח (סי' צ' ס"ק ז' וכן בסי' רמ"א ס"ק א') ש'אנן סהדי' משמשים גם כעדי קיום. א"כ הוא הדין לנידוננו: 'אנן סהדי' משמש כבית דין.

מיהו בתוס' בקידושין (ס"ב ב' ד"ה גר) הביאו בשם הר"ר נתנאל תירוץ אחר, שבגירות נאמר "לדורותיכם" - דמשמע בכל ענין, אפילו שאינן מומחין, "דעל כרחק השתא ליכא מומחין, שהרי אין סמוכין, ו'לדורותיכם' משמע לדורות עולם". לפי הסבר זה אין צורך בשליחותיהו בגיור, אלא כל שלושה הדיוטות מישראל יכולים לשמש כב"ד לגיור. וכן משמע מהרמב"ם שהבאנו לעיל בהל' איסורי ביאה (פ"ג הט"ו) שכתב: "ואעפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות והיו בב"ד הגדול חוששין להן". מבואר בדבריו שלמרות שהיה בב"ד הגדול, והוא בודאי לא הסכים שב"ד של הדיוטות יקבל גרים בניגוד לדעתו, בכל זאת חל גיורם של בתי הדין של ההדיוטות. כנראה גם הרמב"ם סובר כר' נתנאל, שגזרת הכתוב היא מ'לדורותיכם" שכל בב"ד של ג' יכול לגייר, ולא דווקא מומחין. ואכן באור שמח (הל' אס"ב פ"ד ה"ג) הוכיח מכאן שהרמב"ם פסק כר' נתנאל, ולא כת' הראשון בתוס'.

מיהו, גם אם נניח שכל בב"ד של הדיוטות כשר לקבלת גר, מכל מקום אם הוא בב"ד פסול אין עליו שם בב"ד כלל, ואפילו לב"ד של הדיוטות לא יחשב. כגון: מחללי שבתות, הפסולים לכל התורה, בודאי שאין להם אפילו שם של הדיוטות, ואינם יכולים להחשב לב"ד. עי' רמב"ם הל' סנהדרין (פ"ב ה"ד):

"ואסור לאדם חכם לשבת בדין עד שידע עם מי ישב, שמא יצטרף עם אנשים שאינן הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים, לא בכלל בית דין".

ובמס' נידה (מ"ט ב'): "כל הכשר לדון כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון" -

13. כעין זה כתב בחמדת-שלמה סי' כ"ט.

צריכה לבדוק את עצמה מחוצצי טבילה, וחזקה על "ביה"ד" הרפורמי שאינו יודע כלל מהלכה זו, ולא העמיד את הטובלת על הצורך בכך. היא בוודאי טבלה כמות שהיא, והרי היא בחזקתה שיש עליה כמה חציצות שלא הסירה אותן.

אמנם י"ל שכל החציצות האלו הן מיעוט, ואפילו אם הן מיעוט המקפיד, מדאורייתא הן אינן פוסלות - וא"כ לפחות מהתורה טבילתה טבילה. אמנם יש מהראשונים הפוסלים מהתורה גם מיעוט, אע"פ שאינו מקפיד, אם הוא על בשרו¹⁴. יתכן שאפילו החולקים וסוברים שמהתורה אין חציצה במיעוטה פוסלת, מ"מ בטבילת גר יחמירו יותר - עי' רמב"ם הל' מקוואות (פ"ב הל"ב) שהחמיר בטבילת גר כמו לטהרות¹⁵.

אפילו אם כל אלו הן דעות מיעוט, ולחומרא יש לחוש שטבילתה הועילה להכניסה ליהדות, לפחות מהתורה, י"ל שמכיון שהטבילה צריכה להעשות בפני ביה"ד, אין הטבילה מועילה אלא א"כ נעשתה על דעת ביה"ד. ומכיון שמדרבנן טבילתה פסולה, לא נעשתה הטבילה על דעת ב"ד. ממה נפשך, אם ביה"ד יודע הלכות ופועל על דעת רבנן ובשמים, כשהגיוורת לא טבלה על דעת ביה"ד ומשלחיהם אין גיורה גיור. ואם תמצוי לומר שביה"ד הוא של הדיוטות גמורים שאינם יודעי דת ודין, ואינם רואים עצמם כמי שפועלים על דעת רבנן ובשמים, הרי הפקיעו מעצמם שם ב"ד, הם פסולים לדון, וגיורם אינו גיור¹⁶ (ועיין דעת כהן סי' קנ"ג).

ה. גוי שקיבל עליו לשמור שבת

לאחר שהוכחנו שה"גיורת" הנ"ל הינה נכריה,

העיקר. אמנם עדיין זקוקים לטבילה, כדי שקבלת המצוות תיכנס לתוקף מחייב.

אולם בשר"ת בית-מאיר (סי' י"ב) כתב לכאורה להיפך:

"הודעת מצוות וקבלתם אינם עיקר הגירות, כי ידוע לגמרא מסברא דצריך עכ"פ מעשה קדושה בגופו... ותוך הקבלת מצוות שמקבל עליו המילה והטבילה. ומפני שמקבל עליו המעשה קדושה שבגופו, די אם הוא בשלושה, אף כי נעשה אד"כ בינו לבין עצמו".

אולם גם דבריו, שכאילו תיתכן גירות ללא תורה ומצוות כלל ועיקר, אינם מובנים - הרי הוא מדבר מפורשות על "קדושה שבגופו", שהוא נעשה מגוי ליהודי קדוש, ובהכרח התורה והמצוות הן המקדשות! על כרחך, יש בכך דמיון לקנין: כשם שעיקרו של הקנין הוא גמירות הדעת, וללא מעשה קנין אין גמירות דעת, כך גם בגיור - קבלת מצוות ללא טבילה, כמוה כרצון לקנות ללא מעשה קנין. הטבילה היא הגומרת, כי רק על ידה הוא מתקדש בקדושת היהדות. כיון שכך, לדעת בעל בית-מאיר יש צורך בב"ד דוקא בגמר הדבר, בטבילה, או לפחות כשהוא מקבל בפני ב"ד לטבול (כמשי"כ הרמב"ן והנמ"י, שקבלה בב"ד לטבול מועילה), כי ע"י כך הטבילה נעשתה על דעת ב"ד. אולם ברור כשמש שטבילה פירושה, גם לדעתו, מעשה המבטא את גמר ההחלטה להתנהג כישראל לכל דבר ע"י קבלת תורה ומצוות כהלכה.

ז. טבילה שלא כהלכה

יש להוסיף עוד שמשמא טבילה שנעשית לעיני "בית דין" רפורמי אינה עולה כהלכה. הטובלת

14. כן דייקו באנציקלופדיה-תלמודית ערך חציצה הע' 129 מפסקי הרי"ד לטובה ו' א'. בגור-אריה עירובין ד' ב' כתב כן במפורש, וכן משמע מדברי הרי"ד עירובין ד' ב', ואו"ז בשם רש"י ח"א סי' שס"ג אות ח' - עי' אנצ' תל' שם הע' 131.

15. וע"ש שהראב"ד השיג ותמה עליו, למה הקיש גר לטהרות. וי"ל שלדעת הרמב"ם טבילת גר היא כניסה לקדושת עם ישראל, לכן דינה כקדשים ולא כחולין.

16. אמנם דעת התוס' קידושין ס"ב ב' ד"ה 'גר' שאין צורך בשלושה בשעת הטבילה, וכנ"ל בפרק ה', אך גם לדידם צריכים שלושה בזמן קבלת המצוות - ב"ד שויתר על קבלת מצוות לאו ב"ד הוא, וגר שלא קיבל עליו מצוות אינו גר, וכנ"ל.

מאיסור נבלות". משמע שגר תושב יכול לקבל על עצמו את רוב מצוות התורה. ומכיון שלא קיבל על עצמו את כל המצוות, אין לו דין גר צדק אלא גר תושב. ומשמע שהלכה זו היא גם לשיטת הרמב"ם וגם לשיטת רש"י. שאם גוי מקבל ע"ע מצוות מתורת ישראל הוא רשאי לעשות כן, אפילו במצות שבת (ועיין מש"כ בסימן הקודם).

וצ"ע אם בזה"ז, שאין מקבלין גר תושב, האם יכול גוי להתחייב במצוות נוספות מעבר לז' מצוות ב"נ? מסתבר לומר שבזה"ז, שאין בי"ד יכול לקבל גר תושב, אין גם אפשרות לקבל מצוות מסוימות. ואפילו לשיטת הראב"ד (הל' ע"ז פ"י ה"ו) שמוותר לגר תושב לגור בא"י בזה"ז, אולם אין כיום בי"ד שיקבלו גר תושב. ואם כי יתכן שגוי ירצה לקיים מצוות נוספות, אולם קבלה בבי"ד אין כאן, כי אין לנו כיום בי"ד מוסמך לקבל גר תושב.

בנידון דידן לא היה גם בי"ד שבפניו קיבלה על עצמה לשמור שבת, אלא נהגה כך מעצמה. גם אם נניח שהיא רשאית לקבל על עצמה שמירת שבת, חיוב אין כאן, והרי היא פטורה מלשמור שבת. וא"כ רשאית היא לטוס בשבת.

ט. גוי המסייע לישראל לעבור עבירה

אך עדיין השאלה היא, האם מותר לה לטוס במטוס שישראלים מטיסים אותו בשבת? גוי אינו עובר על "לפני עיור לא תיתן מכשול". קל וחומר שאין בו איסור מסייע לדבר עבירה, מה גם שמסייע לדבר עבירה יסודו בחיוב תוכחה ובערבות שכל ישראל ערבין זה בזה¹⁷. כיון שגוי אינו ערב לישראל, א"כ אין הוא חייב להימנע מלגרום לכך שישראל אחר יחלל עבורו שבת. כל זה נכון מן הדין, אבל נראה שמכיון שגויה

צ"ע מה דינה לאחר שהיא נוהגת לשמור שבת - האם היא חייבת בשמירת שבת למרות שהיא נכריה? לכאורה, אדרבה, הרי גוי ששבת חייב מיתה? ולא היא! לא כל גוי ששבת חייב מיתה, יתכן מצב שגוי מתחייב לשמור שבת. כך נשמע מדברי הרמב"ם הל' מלכים (פ"י ה"ט"ו):

"וכן עכ"ס ששבת אפילו ביום מימות החול - אם עשהו לעצמו כמו שבת, חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו. כללו של דבר: אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצוות לעצמן מדעתן. אלא, או יהיה גר צדק ויקבל כל המצוות, או ינמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע. ב"נ שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה".

משמע שאם הגוי אינו מחדש דת, אלא שומר שבת משום שהוא רוצה לקיים מצוה זו כישאל מותר. שהרי גם את שבע מצוות בני נח הוא חייב לקיים רק משום שנאמרו למשה מסיני (שם, סוף פ"ח). לכן, אימוץ מצוות מתורתנו הקדושה אינה דת אחרת, חלילה.

אלא שמדברי רש"י (סנהדרין נ"ח ב' ד"ה אמר רבינא) משמע שחולק על הרמב"ם. וכן משמע מדברי הגמ', שלמדה איסור זה מ"יומם ולילה לא ישבותו" (עי' רמ"ה שם ומאירי), א"כ ספק אם אפשר לסמוך על דעת הרמב"ם ולהתיר לגוי לשבות בשבת. אולם גם לדעת רש"י יש מקום לומר שגוי יכול להתחייב בשמירת שבת. ואכן בעל משנה-ברורה כתב בביאור הלכה (סי' ש"ד ד"ה א"י גמור), שאם גר תושב קיבל על עצמו משעה שהתגייר עוד מצוות, מלבד השבע, חלה קבלתו והא חייב לשמור שבת. סמך לסברה זו הביא מע"ז (ס"ד ב'): "איזהו גר תושב?... אחרים אומרים: כל שקיבל עליו כל המצוות חוץ

ועי' שו"ת אגרות משה י"ד ח"א סי' קנ"ז, שגר שלא קיבל עליו מצוות אינו גר כלל, אפילו בדיעבד, וכן פסק במנחת יצחק ח"ו סי' ק"ו.

17. זוהי כנראה דעת הש"ך בי"ד סי' קנ"א ו', שמוותר לישראל לסייע לומר שדינו כגוי לעבור עבירה - עי' שו"ת אבני-נזר י"ד סי' קכ"ו. וא"כ ה"ה להיפק, שמוותר לגוי לסייע לישראל. ועי' לעיל סי' כ"ג.

לישראל לעבור עבודה עבירה, ולכן עדיף שתטוס בחברה זרה.

זו עומדת להצטרף לעם ישראל כהלכה, אע"פ שמצד הדין אין לה כרגע שום אחריות כלפי אדם מישראל, ההגנות מחייבת שלא תסייע

סימן כט

גרמא או אמירה לנכרי בשבת

ראשי פרקים

שאלה

- א. הטלת מום בבכור
- ב. בקניינים
- ג. בין קניינים לשבת בדין גרמא
- ד. בין גרמא לאמירה לנכרי בשבת ובקניינים
- ה. דעת החלקת יואב ביחס שבין גרמא לאמירה לנכרי
- ו. דעת הגר"פ פרנק
- ז. דעת הגר"ש ישראל

סיכום

שאלה

בשעת הדחק כאשר עומדת בפנינו הברירה בין שימוש בגרמא לאמירה לנכרי, מה עדיף?

א. הטלת מום בבכור

בשור"ת רעק"א (סוף סי' ס"ד) הביא הר"מ וויל ראייה מהרא"ש (ב"מ פ"ז ס"ו) שאמירה לנכרי להטיל מום בבכור אסורה לכל היותר מדרבנן, בעוד שגרמא במקרה זה אסורה מהתורה (כמבואר בביצה כ"ז ב' שנאמר "כל מום"). משמע שאמירה לנכרי קלה יותר מגרמא. ורעק"א הקשה עליו מכיבוי דליקה בשבת (שבת ק"כ) שאסור לומר לנכרי לכבות במפורש, אלא כל המכבה אינו מפסיד, בעוד שגרמא מותר. הרי לנו שאמירה לנכרי חמורה מגרמא.

בשור"ת זכר יצחק לר' איצ'לה מפוניבז' (סי' נ"ד) חולק על הגרעק"א וסובר שגרמא ואמירה לנכרי שוין. כי גם אמירה לנכרי היא מעין גרמא,

שהוא גורם לבכור שיעשה בו מום ע"י נכרי. ודייק מלשון הרמב"ם בהל' בכורות (פ"ב הל' ח') שכתב:

"הרגיל לבכור שיפול בו מום, כגון שנתן דבילה על אזנו, עד שבא כלב ונטלה וחתך אזנו... או שאמר לנכרי להטיל בו מום, הרי זה לא ישחוט עליו". מבואר איפוא בדבריו שגרמא ואמירה לנכרי שוין. (הרמב"ם לא הביא את המקור לאיסור הטלת מום ע"י גרמא מ"כל מום" וכתב המנ"ח (מצ' רפ"ז) שלהלכה סובר הרמב"ם שהטלת מום ע"י גרמא אסורה רק מדרבנן. עכ"פ גם גרמא וגם אמירה לנכרי איסורם מדרבנן, ושניהם שוין בחומרתם). ולפ"ז יתכן שיש לפנינו מחלוקת ראשונים, לדעת הרמב"ם גרמא ואמירה לנכרי - שוין, ולדעת הרא"ש - יתכן שגרמא חמורה יותר מאמירה לנכרי (כי אם נאמר שגם הרא"ש סובר שגרמא בהטלת מום בבכור אינו אלא מדרבנן נמצא שגם לדידה שניהם שוין).

ב. בקניינים

בתוס' בקידושין (כ"ו א' ד"ה איתמר) פירש רבנו משולם שפיל נקנה בחבילי זמורות ע"י שמגביהין לפיל חבילי זמורות, שהם מאכל לפילים, והוא קופץ ומגביה את עצמו מן הארץ ואוכלן. ומצינו הגבהה דומה לזו בחולין קמ"ב א' שטורפים על הקן והציפור מגביהה את עצמה ונקנית בכך. ומכאן למד הקצות (סי' רע"ג ס"ק ד') שהמניח פתיון לדגים והם נמשכים ובאים מאליהם קנאם במשיכה. ומדבריו עולה שגם כאשר הפתיון מונח בים, והדיק איננו כאן, נקנו הדגים בגרמא. הנתיבות שם חולק עליו וסובר